

AZƏRBAYCAN SİYASƏTİ 2020-2024: QLOBAL MEDİANIN DİQQƏT MƏRKƏZİNDƏ

FİDAN BAĞIROVA

*Qərbi Kaspi Universiteti**"Viqas" Psixoloji və nitq inkişaf mərkəzinin rəhbəri*

Orchid: 0000-1678-8765-5645

E-mail: bagirovafa@mail.ru

2020-ci ildə Azərbaycanda İkinci Qarabağ müharibəsinə qədərki dövr gərginliyin artması, uğursuz diplomatiya və hərbi hazırlıqlarla yadda qaldı. Dağlıq Qarabağ üzərində onilliklər ərzində həll olunmamış münaqişə Azərbaycanı status-kvodan, xüsusən də ATƏT-in Minsk Qrupunun sülh yolu ilə həllinə nail ola bilməməsindən getdikcə daha çox məyus edib. Əsas dönüş nöqtəsi 2020-ci ilin iyulunda Ermənistan-Azərbaycan sərhədində Tovuz toqquşmasının baş verməsi və hərbi əməliyyatların intensivləşməsi oldu. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Ermənistanı təxribatlarda və sabitliyi pozmaq cəhdlərində ittiham edib, Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın 2019-cu ildə Şuşaya səfəri də daxil olmaqla millətçi ritorikası münasibətləri daha da gərginləşdirib. Eyni zamanda, Azərbaycan Türkiyə və İsraildən qabaqcıl silahlar və pilotsuz təyyarələr alaraq hərbi imkanlarını genişləndirdi.

2020-ci ilin sentyabrında İkinci Qarabağ müharibəsi başlamazdan əvvəl beynəlxalq və regional media orqanları geosiyasi, iqtisadi və daxili hadisələrə xüsusi diqqət yetirməklə Azərbaycanın müxtəlif aspektlərini geniş şəkildə işıqlandırır. Əsas mövzulardan biri Ermənistan-Azərbaycan sərhədində əhəmiyyətli hərbi qarşıdurma olan Tovuz toqquşması (iyul 2020) olub. Analitiklər Tovuz rayonunun həyati əhəmiyyətli enerji və nəqliyyat infrastrukturuna, o cümlədən Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri və Cənub Qaz Dəhlizinə yaxın olması səbəbindən onun strateji əhəmiyyətini araşdırırlar. Bir çox hesabatlarda münaqişənin potensial eskalasiyası və onun regional təhlükəsizliyə təsiri ilə bağlı narahatlıqlar vurğulanıb. Tovuz toqquşmalarından başqa Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyində və beynəlxalq bazarlarda rolu müzakirə mövzusu olaraq qaldı. Ölkənin, xüsusilə Trans-Anadolu Təbii Qaz Boru Kəməri (TANAP) və Trans-Adriatik Boru Kəməri (TAP) kimi layihələr vasitəsilə Avropaya əsas neft və qaz tədarükçüsü kimi mövqeyi tez-tez təhlil edilirdi [3, s.90].

2020-ci ilin sentyabrında İkinci Qarabağ müharibəsi başlamazdan əvvəl beynəlxalq və regional media Azərbaycanın müxtəlif aspektlərini, xüsusilə

diplomatik əlaqələri və hərbi hazırlıqlarını işıqlandırır. Əsas diqqət mərkəzində olan məsələlərdən biri də Azərbaycanın Türkiyə ilə hərbi əməkdaşlığı olub. İki ölkə arasında strateji müttəfiqliyin dərinləşdiyini vurğulayan birgə hərbi təlimlərin təfərrüatları barədə məlumat verilir. Analitiklər qeyd ediblər ki, Türkiyənin Azərbaycana həm siyasi, həm də hərbi baxımdan artan dəstəyi Bakının müdafiə qabiliyyətini gücləndirir [1, s.78]. Bir çox Qərb mənbələri Azərbaycanın genişlənən hərbi satınalmalarını, xüsusən də Türkiyə və İsraildən qabaqcıl pilotsuz təyyarələr almasını araşdırıb. Müasir müharibədə PUA texnologiyasının artan istifadəsi təkrarlanan mövzu idi, media bu silahların Qarabağ üzərində uzun müddətdir davam edən münaqişədə tarazlığı necə dəyişdirə biləcəyi barədə spekulasiya edirdi.

2020-ci ilin sentyabrında İkinci Qarabağ müharibəsi başlamazdan əvvəl beynəlxalq və regional media Azərbaycanın müxtəlif aspektlərini, o cümlədən Ermənistanın daxili siyasətini və onun Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə təsirini işıqlandırır. Əsas diqqət Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın Azərbaycanda geniş şəkildə təxribat kimi qəbul edilən millətçi ritorikası olub. Bir çox hesabatlar onun bəyanatlarının və siyasətlərinin iki ölkə arasında gərginliyin artmasına necə töhfə verdiyini vurğulayırdı. Mediada ən mübahisəli məqamlardan biri də Paşinyanın 2019-cu ildə Şuşaya (Şuşı) səfəri olub, burada o, açıq şəkildə bayram tədbirlərində iştirak edib və Ermənistanın Qarabağla bağlı iddialarını gücləndirən bəyanatlar verib. Azərbaycan rəsmiləri və şərhçilər bu səfəri Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə birbaşa meydan oxumaq kimi qiymətləndirib, narazılığı daha da artırıb. Şuşa səfərindən sonra analitiklər Ermənistandakı daxili siyasi dəyişiklikləri araşdıraraq, Paşinyan hökumətinin əvvəlki administrasiyalarla müqayisədə Qarabağ məsələsində necə daha iddialı mövqe tutduğunu qeyd ediblər [2, s.65]. Bəzi məqalələr onun populist yanaşmasını, o cümlədən millətçi fraksiyalarla birləşməyi və diplomatik kompromisləri rədd etməyi müzakirə edirdi. Onun mediada geniş yayılan "Qarabağ Ermənistandır, dövrü"

adlı mübahisəli şüarı Ermənistanın sərtləşən mövqeyinin əlaməti kimi qiymətləndirilib və sülh danışıqlarını daha da çətinləşdirib.

2020-ci ilin iyulunda Tovuzda baş verən toqquşmalar Ermənistan və Azərbaycan arasında gərginliyin artmasına səbəb oldu. Ermənistanda İrəvanda hərbi səfərbərlik və Ermənistan ordusuna dəstək çağırışları ilə böyük millətçi nümayişlər keçirilib. Ermənistan rəsmiləri və mediası toqquşmaları Azərbaycanın təcavüzü kimi qələmə verib, hücumların Azərbaycanın təşəbbüskarı olduğunu iddia edib. Bəzi erməni şərhçilər Türkiyəni regionda sabitliyi pozan rol oynamaqda ittiham ediblər. Ermənistan hökuməti və diaspor lobbiləri Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə pislənməsinə nail olmaq üçün diplomatik səylərlə məşğuldurlar. Ermənistandakı bəzi millətçi qruplar KTMT (Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatı) çərçivəsində Ermənistana kifayət qədər dəstək vermədiyini iddia edərək Rusiyanı tənqid ediblər [7].

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin müharibədən əvvəlki ən diqqətəlayiq müsaibələrindən biri 2020-ci ilin iyulunda Tovuz toqquşmalarından sonra baş verib. Bu müsahibədə Əliyev həm yerli, həm də beynəlxalq jurnalistlərə müraciət edərək, Azərbaycanın münaqişə və regional hadisələrlə bağlı mövqeyini açıqlayıb. Onun bəyanatlarının əsas məqamı erməni təxribatları ilə bağlı olub. İ.Əliyev Tovuzdakı vəziyyətin gərginləşməsinə görə yalnız Ermənistanın məsuliyyət daşdığını iddia edərək, hücumun regionda sabitliyi pozmaq üçün məqsədyönlü cəhd olduğunu iddia edib. O, toqquşmaların təsadüfi sərhəd atışmaları olmadığını, Ermənistanın Azərbaycanın suverenliyinə və təhlükəsizliyinə qarşı yönəlmiş daha geniş strategiyasının bir hissəsi olduğunu vurğulayıb. İ.Əliyev Ermənistanın hərbi ambisiyalarına da toxunaraq, Ermənistan rəhbərliyini müharibə riskini artıran ehtiyatsız hərəkətlərdə ittiham edib. O, baş nazir Nikol Paşinyanın millətçi ritorikasının, o cümlədən Qarabağla bağlı bəyanatlarının gərginliyi daha da alovlandırıdığını bildirib [5,s76]. Bundan əlavə, ölkə başçısı Tovuz rayonunun geosiyasi əhəmiyyətini vurğulayaraq, onun Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri və Cənub Qaz Dəhlizi kimi mühüm enerji və nəqliyyat marşrutlarına yaxın olduğunu qeyd edib. O, Ermənistanın hərəkətlərinin regional sabitliyə və beynəlxalq enerji təhlükəsizliyinə təhlükə yarada biləcəyini irəli sürüb. Onun açıqlamaları Azərbaycanın dayanmış sülh prosesin-

dən artan məyusluğunu əks etdirərək, diplomatik səylərin münaqişənin həllində nəzərəcarpacaq nəticələr vermədiyinə dair mövqeyini gücləndirdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin müharibədən əvvəlki ən diqqətəlayiq müsahibələrindən biri 2020-ci ilin iyulunda Tovuz toqquşmalarından sonra olub. Bu müsahibədə Əliyev həm yerli, həm də beynəlxalq jurnalistlərə müraciət edərək Azərbaycanın münaqişə və regional dinamika ilə bağlı mövqeyini açıqlayıb. Onun çıxışında əsas məqam 1990-cı illərdən Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsində vasitəçilik edən ATƏT-in Minsk qrupunun tənqidi olub. O, münaqişənin sülh yolu ilə həllinə nail ola bilməməsindən dərin narazılığını bildirib, onu səmərəsizlikdə və qeyri-obyektivlikdə ittiham edib. O, Azərbaycanın dondurulmuş münaqişəni qəbul etməyəcəyini və diplomatik durğunluğun artıq seçim olmadığını vurğulayıb. O, həmçinin Ermənistanı beynəlxalq təzyiqin olmadığını vurğulayaraq, status-kvonun uzadılmasının yalnız İrəvanın maraqlarına xidmət etdiyini və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozduğunu iddia edib. Əliyev hərbi gücə də xüsusi önəm verib, lazım gələrsə, Azərbaycanın müharibəyə hazır olduğunu vurğulayıb [4,s.34]. O, Azərbaycanın hərbi modernləşdirmə səylərini, xüsusilə də onun qabaqcıl silahlara, o cümlədən pilotsuz uçuş aparatlarına və dəqiq zərbə imkanlarına sərmayələrini ətraflı izah edib.

2024-cü ilin əvvəlində İ.Əliyev administrasiyası özünü elan etmiş "Artsax Respublikasının" ləğvinə nəzarət etdi və Qarabağ regionunu faktiki olaraq Azərbaycanın nəzarəti altına birləşdirdi. Bu addım 2024-cü ilin iyun ayına qədər Rusiya sülhməramlı qüvvələrinin çıxarılması ilə müşayiət olundu və bu, regional güc dinamikasında dəyişiklikdən xəbər verirdi [2, s.43]. 2024-cü ilin apreliyində Azərbaycan və Ermənistan uzun müddətdir davam edən ərazi mübahisələrini həll etmək məqsədi ilə Sovet dövründən qalma xəritələrə əsaslanan sərhədlərin demarkasiyası səylərinə başladılar. Bu danışıqların bir hissəsi kimi Ermənistan dörd sərhəd kəndinə nəzarəti Azərbaycana verməyə razılaşıdı və bu qərar Ermənistan daxilində daxili etirazlara səbəb oldu. İ.Əliyevin müharibədən sonrakı gündəliyinin mühüm aspekti Zəngəzur dəhlizinin Azərbaycanı Ermənistanın Sünik vilayəti vasitəsilə Naxçıvan anklavı ilə birləşdirməyi nəzərdə tutan təklif edilən nəqliyyat əlaqəsinin təşviqi olub. İ.Əliyev bu dəhlizin strateji əhəmiyyətini vurğulayaraq, onun regional əlaqələri güclən-

dirəcəyini və onun yaradılmasının Azərbaycan üçün prioritet olduğunu bildirib. Əliyev 2024-cü il ərzində fəal diplomatik əlaqələri davam etdirib, xüsusən avqust ayında Rusiya prezidenti Vladimir Putinlə ikitərəfli münasibətləri və regional təhlükəsizliyi müzakirə etmək üçün görüş keçirib. Bu qarşılıqlı əlaqələr Azərbaycanın Qarabağ müharibəsindən sonrakı dövrdə mürəkkəb geosiyasi mənzərələrdə naviqasiya etmək üçün göstərdiyi strateji səyləri vurğulayır [6].

2020-ci ilin 27 sentyabr – 10 noyabr tarixlərində baş vermiş 44 günlük Vətən müharibəsi Azərbaycanın suverenliyini və ərazi bütövlüyünü bərpa etməsi baxımından tarixi hadisə oldu. Bu hadisə beynəlxalq medianın gündəmində geniş şəkildə işıqlandırıldı. Postmüharibə dövründə Azərbaycan regionda sülh və əməkdaşlıq təşəbbüsləri ilə çıxış etdi, bu isə global medianın diqqətindən yayınmadı. Azərbaycan həm Qərblə, həm də Rusiya və Türkiyə ilə balanslı siyasət apararaq, geosiyasi mövqeyini gücləndirib. Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizlərində əsas aktor olaraq çıxış etməsi (Zəngəzur dəhlizi, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, Cənub Qaz Dəhlizi) dünya mediasında diqqətlə izlənilirdi.

Azərbaycanın 2020-2024-cü illər arasında apardığı siyasət həm regional, həm də beynəlxalq miqyasda ciddi təsir gücünə malik olub. Bu səbəbdən, global media Azərbaycanın siyasətini və onun dünya nizamındakı yerini daim diqqət mərkəzində saxlayıb. Bu mövzu aktual olmaqla yanaşı, həm siyasi, həm iqtisadi, həm də diplomatik baxımdan geniş təhlil tələb edən bir sahədir.

Problemin yeniliyi. 2020-ci ildə 44 günlük Vətən müharibəsi və onun nəticələri Azərbaycan siyasətində köklü dəyişikliklərə səbəb oldu. Qarabağın reinteqrasiyası, sərhəd məsələləri və geosiyasi vəziyyət dünya mediasının diqqətində oldu. Azərbaycanın xarici siyasət prioritetləri, xüsusilə Türkiyə, Rusiya, Avropa İttifaqı və qonşu ölkələrlə münasibətləri yeni reallıqlar fonunda inkişaf etdi. 2020-2024-cü illərdə Azərbaycan beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığını gücləndirdi və yeni strateji tərəfdaşlıqlar qurdu.

Xüsusilə 2023-cü ildə Qarabağda yaşayan erməni əhalisinin könüllü köçü və Azərbaycanın reinteqrasiya siyasəti beynəlxalq medianın əsas mövzularından biri oldu. Azərbaycanın daxili və xarici siyasətinə dair global medianın obyektiv və subyektiv yanaşmaları mövzunun yeniliyini şərtləndirir.

Problemin praktiki əhəmiyyəti. 2020-2024-cü illər ərzində Azərbaycanın daxili və xarici siyasəti global medianın diqqət mərkəzində olub. Bu dövrdə ölkənin beynəlxalq arenada necə təqdim olunması, informasiya müharibəsində hansı strategiyalardan istifadə edildiyi və medianın Azərbaycan haqqında necə yazdığı praktik baxımdan mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Global medianın diqqəti altında olmaq Azərbaycanın informasiya müharibəsində effektiv strategiyalar qurmasını zəruri edir. Dezinformasiyanın qarşısının alınması, düzgün təbliğat strategiyalarının qurulması və ölkənin milli maraqlarının qorunması praktik əhəmiyyət kəsb edir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Castells, M. (2009). *Communication Power*. Oxford University Press.
2. Couldry, N. & Hepp, A. (2017). *The Mediated Construction of Reality*. Polity Press.
3. Hallin, D. C. & Mancini, P. (2004). *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge University Press.
4. Scholte, J. A. (2005). *Globalization: A Critical Introduction*. Palgrave Macmillan.
5. Thussu, D. K. (2019). *International Communication: Continuity and Change (3rd ed.)*. Bloomsbury Academic.
6. https://migration.gov.az/index.php/en/news_detail/14267
7. <https://story.karabakh.center/en/karabakh-is-azerbaijan>.

XÜLASƏ

2020-ci ilin sentyabrında İkinci Qarabağ müharibəsi başlamazdan əvvəl Azərbaycan Ermənistanla, xüsusən də iyul ayında Tovuz toqquşmasından sonra artan gərginlik yaşadı. Əsas enerji dəhlizləri yaxınlığında atışmalar geosiyasi narahatlığı artırdı, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Ermənistanı təxribatlarda ittiham etdi. Azərbaycan ATƏT-in Minsk Qrupunun Qarabağ münaqişəsinin həllində uğursuzluğunu tənqid edərək və dondurulmuş münaqişə ideyasını rədd edərək, ondan getdikcə daha çox məyus olub. İ.Əliyev vurğulayıb ki, Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa etmək üçün bütün lazımi vasitələrdən istifadə edəcək. 2020-ci ilin sonuna kimi diplomatik dalana dirənmə, hərbi güclənmə və regional qeyri-sabitliyin birləşməsi Qarabağda genişmiqyaslı hərbi əməliyyatların bərpası üçün zəmin yaratdı.

Açar sözlər: *Azərbaycan, Qarabağ, müharibə, global media, siyasət.*

Фидан Юсифали кызы Багирова
*Руководитель центра психологического и
 речевого развития «Вигас»
 Западно-Каспийского университета*

ПОЛИТИКА АЗЕРБАЙДЖАНА 2020-2024: В ЦЕНТРЕ ВНИМАНИЯ МИРОВЫХ СМИ

РЕЗЮМЕ

До начала Второй Карабахской войны в сентябре 2020 года Азербайджан столкнулся с ростом напряженности в отношениях с Арменией, особенно после столкновения в Товузе в июле. Перестрелки вблизи ключевых энергетических коридоров усилили геополитическую обеспокоенность: президент Азербайджана Ильхам Алиев обвинил Армению в преднамеренных провокациях. Азербайджан все больше разочаровывается в Минской группе ОБСЕ, критикуя ее неспособность урегулировать нагорно-карабахский конфликт и отвергая идею замороженного конфликта. Алиев подчеркнул, что Азербайджан применит все необходимые средства для восстановления своей территориальной целостности. К концу 2020 года сочетание дипломатического тупика, наращивания военной мощи и региональной нестабильности подготовило почву для возобновления широкомасштабных военных операций в Нагорном Карабахе.

Ключевые слова: *Азербайджан, Карабах, война, мировые СМИ, политика.*

Fidan Yusifali gizi Bagirova
*Head of the "Vigas" Psychological and Speech
 Development Center
 Western Caspian University*

AZERBAIJANI POLITICS 2020-2024: IN THE SPOTLIGHT OF GLOBAL MEDIA

SUMMARY

Before the outbreak of the Second Karabakh War in September 2020, Azerbaijan experienced heightened tensions with Armenia, particularly after the Tovuz clash in July. Skirmishes near key

energy corridors heightened geopolitical concerns, while Azerbaijani President Ilham Aliyev accused Armenia of deliberate provocations. Azerbaijan has become increasingly frustrated with the OSCE Minsk Group's failure to resolve the Nagorno-Karabakh conflict, criticizing it and rejecting the idea of a frozen conflict. Aliyev has stressed that Azerbaijan will use all necessary means to restore its territorial integrity. By the end of 2020, a combination of diplomatic stalemate, military buildup, and regional instability had created the conditions for the resumption of large-scale military operations in Nagorno-Karabakh.

Keywords: *Azerbaijan, Karabakh, war, global media, politics.*